

STAATSBOSBEHEER EN PADDESTOELEN

G.C. Boere

Staatsbosbeheer
Inspektie Natuurbehoud
Postbus 20020 Utrecht

Het huidige beleid van Staatsbosbeheer t.a.v. paddestoelen manifesteert zich door het handhaven van een redelijk streng plukverbod in boswachterijen en natuurreservaten. Hoe dit beleid tot stand is gekomen in het verleden is moeilijk te traceren, maar berust, zoals blijkt uit archiefstukken, vooral op praktische gronden (o.a. het tegengaan van commerciële pluk en de bijverschijnselen daarvan zoals veelvuldig geloop buiten wegen en paden) en nauwelijks op wetenschappelijk gefundeerde argumenten die aantonen dat het plukken van paddestoelen schadelijk is voor deze groep van organismen en leidt tot achteruitgang.

Het is zinvol om de voorgeschiedenis van dit S.B.B. standpunt na te gaan en na kennisneming van de inhoud van de lezingen van andere sprekers te beoordelen of er gronden aanwezig zijn voor bijstelling van het beleid. Voor zover ik heb kunnen nagaan werd het Staatsbosbeheer in september 1968 voor het eerst beleidsmatig met paddestoelen gekonfronteerd. Het ging daarbij merkwaaardigerwijze niet om de signalering van een achteruitgang van aantallen of soorten, maar juist om een verzoek om de hoeveelheid paddestoelen in de staatsbossen te laten toenemen door menselijk ingrijpen. Het proefstation voor de champignonkultuur te Horst vroeg het Staatsbosbeheer een oordeel te geven over de inschakeling van staatsbossen of bossen van partikulieren bij de commerciële teelt van eetbare soorten als Boleten, Cantharellen, Morieljes etc., vooral voor de export en om deze teelt daarmee een bredere bestaansbasis te geven. Deze mogelijke functie van bossen werd hierbij vergeleken met de aanleg van plukweiden voor wilde planten, orchideeëntuinen etc.

Reeds toen werd door de Direktie Staatsbosbeheer aan de toenmalige R.I.V.O.N./ITBON-kombinatie om een diepgaand onderzoek gevraagd en heeft de Inspektie Natuurbehoud zich intern over een paddestoelenbeleid beraden. In februari 1969 werd men bij de Direktie Staatsbosbeheer opnieuw met het paddestoelenbeleid gekonfronteerd door een brief van de Nationale Raad voor Landbouwkundig onderzoek T.N.O., die een publikatie toezond van E. Vessey: "Angaben über die grossindustrielle Erzeugung des Austern-Seitlings in Ungarn." (Schweizerische Zeitschrift für Pilzkunde, 47e

jrg no. 1, jan. 1969).

Opnieuw werd van Staatsbosbeheer een oordeel gevraagd over de realiseerbaarheid van het gebruik van bossen bij de teelt en produktie van in dit geval de Oesterzwam. De Direktie antwoordde dat men niet verwacht: "dat bij boscigenaren hier te lande veel belangstelling voor de teelt van de Oesterzwam zal bestaan."

Begin 1969 was er binnen de Inspektie Natuurbehoud een discussie gaande over de algemene achteruitgang van paddestoelensoorten: hoe reëel is die en wat zijn de oorzaken? Men legde dit probleem voor aan R.I.V.O.N. en de Landbouwhogeschool te Wageningen. Toch werd er toen geen formeel en uitgebreid onderzoek opgezet, dat direkt beleidsonderbouwende gegevens zou kunnen opleveren. De redenen daarvoor zijn niet geheel duidelijk, maar een belangrijke oorzaak is ongetwijfeld de onbekendheid met de groep van paddestoelen als geheel en het geringe aantal specialisten. Ook de taksonomische problemen rond de ruim 3000 voor Nederland bekende soorten maken het er niet eenvoudiger op om bijvoorbeeld studenten zich in het kader van hun doktoraal studie met deze groep te laten bezighouden.

In dit stadium van beleidsvoorbereiding wordt steun gezocht bij de Zentralstelle für Pilzforschung und Pilzverwertung in München. Uit de informatie die door dit instituut werd verschaft, blijkt dat in Duitsland duidelijke aanwijzingen bestaan dat de paddestoelen in aantal afnemen, vooral in de buurt van stedelijke agglomeraties. De oorzaak daarvoor zoekt men niet zo zeer bij het plukken, maar in de biotoopveranderingen, i.c. biotoopverslechteringen.

In dezelfde periode vroegen ook enkele gemeenten in Nederland het Staatsbosbeheer om advies nadat ze met overmatig plukken, o.a. voor de kommercie, waren gekonfronteerd. Zo wilde de gemeente Ede een plukverbod voor paddestoelen opnemen in de Algemene Politie Verordening. Reeds in 1970 heeft Dr. Bas in een brief aan B & W van Heerenveen duidelijk uiteengezet wat er met paddestoelen aan de hand is en welke problemen er zijn. Ik noem een aantal van die punten omdat ze naar mijn mening ook nu nog onverkort van kracht zijn en mee kunnen spelen bij de beleidsbepaling:

1. Paddestoelen fluktuëren van nature al sterk in aantallen van plaats tot plaats en van jaar tot jaar (vgl. Bas in dit nummer).
2. Het direkte effect van kultuurtechnische maatregelen doet in elk geval graslandsoorten aantoonbaar achteruitgaan.

3. Bemesting. Kultuurtechnische maatregelen etc., nivelleren van biotopen en landschappen in het algemeen zijn belangrijke negatieve factoren voor de instandhouding van een gevarieerde mycoflora, ook via indirecte effecten op reservaten door wegzuiging van grondwater, inwaaien van kunstmest etc. (vgl. Arnolds in dit nummer).
4. De invloed van plukken is nauwelijks onderzocht (champignonkultures buiten beschouwing gelaten) en in het veld waarschijnlijk alleen aantoonbaar van invloed op aantallen en verspreiding van de Cantharel (vgl. Jansen & De Wit in dit nummer).
5. Wel zijn er zeer lokale maar vrijwel steeds tijdelijke invloeden zichtbaar van veel plukken (vgl. Tjallingii in dit nummer).
6. Op kleine schaal plukken voor bijv. edukatieve en/of wetenschappelijke doeleinden is absoluut niet erg (vgl. Tjallingii).
7. De taksonomische en oekologische kennis van onze mycoflora is nog steeds zeer fragmentarisch.
8. De grote nadruk die het plukken krijgt staat in geen verhouding tot de andere veel nadeliger invloeden op de mycoflora, zoals biotoopverandering en biotoopverlies.

Algemene konklusie uit deze opmerkingen van Dr. Bas uit 1970: Biotoopbescherming is de beste paddestoelenbescherming.

Dit geldt uiteraard niet alleen voor paddestoelen. Voor andere organismen, die nog geen vorm van wettelijke bescherming genieten in het kader van bijv. Vogel- en/of Jachtwet blijkt het nodig te zijn in 1973 een lijst met beschermde inheemse planten en dieren te produceren waarvoor gerichte soortsbescherming noodzakelijk wordt geacht. Op deze lijst komt geen paddestoel voor, al heeft de Cantharel er wel opgestaan in een zeer vroeg stadium.

Uit de korrespondentie van Staatsbosbeheer in het begin van de jaren zeventig komt steeds duidelijker naar voren dat men als algemene beleidslijn ziet: een totaal plukverbod dat in eerste instantie en vooral bedoeld is om kommercieel, massaal plukken tegen te gaan. Strikt wetenschappelijk was en is de basis daarvoor zwak en de grote problemen bij een goed onderzoek naar het effect van plukken zijn voorlopig weinig hoopgevend, als het gaat om een snelle en betere onderbouwing van dit beleid of de omscha-

keling naar een andere benadering. Handhaving van het plukverbod geldt in elk geval voor de meeste S.B.B./C.R.M. reservaten waar ten aanzien van de hele flora en fauna een beleid wordt gevoerd, gericht op een zo zelfstandig mogelijke ontwikkeling van flora en fauna, waarbinnen voor het oogstprincipe in beginsel geen plaats is, tenzij het vanuit een weloverwogen gekozen beheersmaatregel voorkomt (b.v. riet maaien).

In 1974 vat het R.I.N. nog eens een aantal bekende gegevens samen in een advies aan de gemeente Ede en de eerste veroordelingen van commerciële plukkers leidend dan toch tot het instellen van een algemeen plukverbod met als meest gewenste uitvoeringsmaatregel: men mag niet buiten paden of wegen komen. Dit plukverbod zit er inmiddels zo stringent ingehamerd, dat bij wijze van spreken geen onderwijzer het meer in z'n hoofd haalt om herfstbakjes in school te halen of mooie sporefiguren te laten maken in een donkere kamer op kontrasterend papier, zoals wij vroeger deden.

En daarmee kwam de paddestoel weer terecht in de taboesfeer zoals Dr. Bas reeds konstateerde. Daarvan getuigen o.a. een aantal recente artikelen in Natura en de Wielewaal, waarbij enthousiaste en ter zake kundige mycologen bij het plukken van enkele exemplaren voor studiedoeleinden op de vingers worden getikt door natuurbeschermers die het uiteraard goed bedoelen.

Een dergelijke ekstreme benadering komt echter de natuurbescherming i.h.a. toch niet ten goede. Nader onderzoek was dringend gewenst en daarom is recent het R.I.N. gestart met een paddestoelenonderzoek waarbij de Cantharel in eerste instantie wordt bekeken (zie Jansen & De Wit in dit nummer).

Samenvattend is de ontwikkeling van het paddestoelenbeleid binnen het Staatsbosbeheer als volgt aan te geven:

- a. Eerst nauwelijks belangstelling, waarschijnlijk omdat de verkeerde, immers commerciële vragen werden gesteld.
- b. Dan de konfrontatie met de plukproblemen en de eerste signalen over een eventuele achteruitgang.
- c. Vervolgens een wat chaotische periode van zoeken naar informatie bij R.I.V.O.N./ITBON en in het buitenland.
- d. Tenslotte de aarzelende beleidsformulering resulterend in een plukverbod vooral bedoeld om commerciële activiteiten te kunnen voorkomen. Tegelijkertijd de aanzet tot de uitvoering van het huidige R.I.N. onderzoek.

De kwestie van het plukverbod werd in 1977 weer zeer aktueel door de procesvoering tegen de paddestoelenhandelaar Herman Wichers. Deze werd tenslotte veroordeeld voor het plukken van een aantal kilo's Honingzwammen in de Boswachterij Diever. De enorme

publiciteit rond deze zaak konfronteerde Staatsbosbeheer met de noodzaak het paddestoelenbeleid, in feite alleen bestaande uit een plukverbod, nader te bekijken en te plaatsen in het licht van algemene flora- en faunabescherming, waarbij het Staatsbosbeheer tenslotte op landelijk niveau een grote rol speelt.

Op dit ogenblik cirkuleert een intern diskussiestuk bij S.B.B. en R.I.N. over de wijze waarop het beleid naar buiten moet komen. Uit het voorgaande is wel duidelijk, dat er bij het Staatsbosbeheer weinig konkreets aanwezig is om een beleid op te baseren. Dit betekent, dat vooral algemene ethische en esthetische aspecten naast oekologische en beheersaspecten een belangrijke rol spelen bij de formulering van het beleid en geen zaken als kwantitatieve gegevens over achteruitgang, fluktuaties in het voorkomen van paddestoelen, areaalverschuivingen etc.

Het is misschien een schrale troost, dat in feite bij goed bekende groepen als bijvoorbeeld vogels dit soort problemen ook opduiken, namelijk: hoe is de interpretatie van verspreiding en aantallen in relatie tot biotische en abiotische factoren en hoe is deze los te koppelen van menselijke invloeden.

Een enkel voorbeeld: het ornithologisch atlasproject "Sovon", dat de afgelopen vijf jaar is uitgevoerd, bracht nogal wat verrassingen. Juist in de onderzoeksperiode kreeg men te maken met het broeden van soorten die voor zover bekend nooit eerder of zeer zeldzaam in Nederland hebben gebroed, o.a. Rode Wouw, Cetti's Zanger en Kramsvogel. Vooral de areaaluitbreiding van beide laatste soorten kan spektakulair genoemd worden. Zeldzaamheid kan een argument zijn om tot specifieke maatregelen van bescherming over te gaan. Het is echter de vraag of dit altijd zo strikt nodig is. Ik kan u verzekeren, dat dit aspect bij Staatsbosbeheer zeer vaak onderwerp van discussie is: lokale zeldzaamheid in relatie tot bijvoorbeeld de Europese situatie.

Als voorbeeld de recente broedgevallen van de Cetti's Zanger in Nederland. Deze soort is van mediterrane origine, maar profiteert vermoedelijk van weers- en klimaatsverbeteringen van de laatste 10 jaar om z'n areaal naar het noorden uit te breiden. Ik ben er van overtuigd, dat een strenge winter zoals 1962/1963 deze uitbreiding te niet zal doen. Ik ben er ook van overtuigd, dat dit "pendelen" tussen Zuid- en Noordwest-Europa de laatste 1000 jaar herhaaldelijk is voorgekomen en het betekent dat, waar het hier vrijwel zeker niet gaat om de resultaten van menselijke bemoeienis, men niet tot elke prijs de Cetti's Zanger, door wat voor ingrepen dan ook, als broedvogel in Nederland moet proberen te houden. Zo is het natuurlijke spel, zo zijn de regels en zo moet het gespeeld worden.

Wanneer het voor een goed bekende groep als vogels maar in zeldzame gevallen duidelijk ligt, hoe moeilijk is het dan, al-

thans voor het Staatsbosbeheer, om voor een groep als de Fungi met nog meer soorten, met taksonomische problemen, met grote lakunes in de kennis van de oekologie, verspreiding en voorkomen in de tijd om te beoordelen wat menselijke invloeden zijn en wat inherent is aan de populatiedynamica van een soort als gevolg van alle in- en externe factoren, die daarop inwerken. Hoe moet je bij deze wetenschappelijke onzekerheden een beleid opbouwen en verkopen aan "het grote publiek"? In zo'n situatie heeft men naar ik meen terecht gekozen voor de veilige weg: bescherm zoveel mogelijk tegelijk, inclusief paddestoelen.

Binnen het Staatsbosbeheer kan dan nog wel eens een arbitrair onderscheid gemaakt worden tussen de strikte reservaten en bijvoorbeeld boswachterijen waarbij in de laatste categorie in veel gevallen een wat sterkere rekreatieve druk kan worden getolereerd. In de reservaten worden menselijke invloeden zoveel mogelijk geweerd of pas toegelaten wanneer ze niet strijdig zijn met de doelstelling van het reservaat zoals vastgelegd in het vigerende beheersplan. Bij deze doelstellingen gaat het zelden of nooit om één soort of een groep van soorten, maar om de bescherming van het gehele biotoop en de daaraan verbonden levensgemeenschappen.

Dit betekent ook dat Staatsbosbeheer principieel moeite heeft om een sectoraal beleid voor paddestoelen te ontwikkelen; er is ook geen apart vogelbeleid, vlinderbeleid, paardebloemenbeleid of waterwantsenbeleid. Dat er toch apart over wordt gesproken, heeft te maken met de nauwe relatie tussen paddestoelen en de oogstgedachte. Van verschillende bosprodukten en veldvruchten, zoals bosbes, cranberries, bramen, hooi, hakhout, biezen, riet etc. wordt geoogst, vaak op basis van een pachtkontraakt. Ik zou mij kunnen voorstellen, dat iets dergelijks voor paddestoelen ook ontwikkeld zou kunnen worden, mits de negatieve kanten van de zaak, o.a. betreding en onrust goed in de hand kunnen worden gehouden en bovendien vaststaat dat het plukken geen nadelige invloed heeft op het voorkomen van paddestoelen. Bötticher's ideeën vastgelegd in z'n publikatie over de "Weltwirtschaftliche Probleme der Speisepilzverwertung", zijn in dit licht nog steeds de moeite waard om onderzocht te worden.

Alles bij elkaar is het duidelijk, dat er uiterlijk een duidelijke beleidslijn is, namelijk algeheel plukverbod, maar dat men bij het Staatsbosbeheer dit toch ook wel als een zware maatregel ziet, die wellicht enige bijstelling verdient. Tot hoever bijstellen is op dit moment ter discussie en daarin kan de Mycologische Vereniging met haar kennis en informatie zeker meespeelen.

Mycologische informatie zou ook méér dan tot voorheen gebeurde, als onderdeel van het totale pakket van natuurwetenschap-

pelijke informatie tot zijn recht moet komen. De waarde die aan mycologische informatie zou moeten worden toegekend, dient naar mijn mening niet onder te doen voor ornithologische of botanische waarderungen van natuurgebieden of delen van het landelijke gebied. Vooral voor het beleid in het landelijke gebied met al z'n ruilverkavelingen zou meer informatie bijzonder welkom zijn.

Ik hoop dan ook dat deze studiedag en de daaruit ontstane kontakten de samenwerking tussen Staatsbosbeheer en de Mycologische Vereniging wat structuur mag geven en kan leiden tot een bijdrage van de Vereniging in het natuurbeschermingsbeleid in Nederland.

